

ROMANISTICA ASTĂZI

Ileana OANCEA

(Universitatea de Vest din Timișoara)

Marele lingvist Eugen Coșeriu, într-o celebră lucrare, apărută și în România în 1997, *Sincronie, diacronie și istorie*, remarcă: „Limba nu s-ar putea în nici un fel constitui dacă schimbarea lingvistică ar fi totală și perpetuă, dacă o atare limbă nu ar fi nimic altceva decât un simplu moment efemer dintr-o «transition fuyante et fluctuation incessante». Dar ea este mai mult decât atât. În primul rând, pentru că orice stare de limbă este în mare măsură reconstituirea alteia anterioare. În al doilea rând, pentru că ceea ce se numește «schimbare de limbă» este o schimbare numai în raport cu limba anterioară, în timp ce, din punct de vedere al limbii actuale, ea este o discontinuitate față de trecut, «schimbarea» este în același timp factor de continuitate față de viitor.“ (p. 44).

Oricum, *variația* reprezintă o caracteristică a limbajului uman. Lingvistica romanică ne pune, în primul rând, în relație cu această tulburătoare problemă a variației în timp și spațiu a limbii și a factorilor care dirijează evoluția ei centripetă, dar și centrifugă. Animată de o mișcare neîncetată de adaptare la factori externi sau interni, trecând prin procese de standardizare, formare a limbilor vernaculare, dar și a unor limbi internaționale, România, ca ansamblu de idiomuri dezvoltate din latină, poate dezvălui în mod exemplar aceste fenomene. Cu atât mai mult cu cât România reprezintă singurul domeniu indo-european în care limba-bază este bine cunoscută, facilitând astfel cunoașterea directă a unuia dintre cele mai interesante fenomene ale diacroniei limbajului: nașterea dintr-o

limbă-bază a limbilor genealogic înrudite. Grație acestui fapt putem pătrunde în intimitatea unui proces evolutiv de mare complexitate care i-a fascinat și continuă să-i fascineze pe lingviști.

Și pentru că limba plurală este o caracteristică a logosferei noastre, așa cum s-a spus, romaniștii au abordat acest studiu prin prisma contactului latinei cu limbile pe care le-a „înving”, dând astfel o unitate lingvistică Europei, în primul rând (cf. Ileana Oancea, Luminița Panait, *Schiță de istorie a romanității*, Timișoara, Excelsior, 2002), precum și prin studierea acestei variații în cadrul romanității, cu tot ceea ce presupune ea, cum ne-o oferă câteva importante contribuții actuale, asupra cărora ne vom opri în continuare.

România lingvistică și culturală este un spațiu fluctuant, poliform, foarte propice abordărilor multiple și care se deschid generos spre interdisciplinaritatea care domină orizontul științific contemporan.

Elaborată și cultivată în ultimele două secole de sute de cercetători, romanistica are nu numai o tradiție bogată, ci și puncte de tensiune ale cunoașterii, care incită cercetarea la noi puneri în relație, determinând noi soluții sau, după caz, revigorarea unor puncte de vedere intrate într-un con de umbră și mai ales sinteze cu accente specifice modului de a gândi limbajul în contemporaneitate. Orice introducere, manual, schiță, istorie etc. în fond chiar este o asemenea regândire prin prisma unor chestiuni care par sau sunt într-adevăr fundamentale pentru autorul acestora, după cum altele iau forma explicită de gramatică comparativ-istorică sau, recent, de practică lingvistică romanică.

Reputatul romanist italian, Lorenzo Renzi, în *Introduzione alla filologia romanza* (1975), își mărturisea intenția de a realiza un manual de romanistică „meno noioso” („mai puțin plictisitor”). Având în vedere complexitatea domeniului, modul sugestiv de expunere, inteligența demersului și, subiacent, expresivitatea ideatică, căci există și o expresivitate a actului științific, s-a reflectat, benefic, ca intenție profundă, în structurarea elementelor organizatoare ale acestei sinteze atât de interesante și atât de erudite, care a renunțat la balastul detaliilor mai puțin semnificative.

În 2003, Lorenzo Renzi împreună cu Alvisse Andreose tipărește la editura Il Mulino, o nouă versiune, îmbogățită și revizuită, *Manuale di linguistica e filologia romanza*, în care preocupările profesorului sunt din nou evidente și mai clar exprimate: „Questo nuovo manuale dedicato alla linguistica e filologia

romanza è pensato per i nuovi ordinamenti delle lauree, entrati in vigore in Italia nei primi anni dal 2001. Il manuale è destinato a sostituire nella pratica universitaria le mie vecchie opere *Introduzione alla filologia romanza* e poi *Nuova introduzione alla filologia romanza*, le cui prime edizioni risalgono rispettivamente al 1975 e al 1986. (...) È un manuale pensato per le esigenze dell'università riformata (...). Sul piano della concezione generale, dirò che il manuale cerca di rispondere alle curiosità intellettuali che, in una materia che è in gran parte nuova rispetto alla formazione media, ma che cade sotto l'esperienza diretta di ognuno, dovrebbero essere già presenti nello studente, che non può non porsi confusamente domande come da dove viene l'italiano? E anche da dove viene il dialetto del luogo in cui vive? Qual è il suo rapporto con l'italiano? E ancora, probabilmente: qual è esattamente la parentella del'italiano con il francese, e con lo spagnolo? E forse anche l'inglese ha una parentela con l'italiano?, ecc. ecc.“ (p. 9).

Perspectiva diacronică proprie acestui domeniu face parte, cum se poate încă o dată observa, din esența acestui domeniu.

Într-o altă manieră, aceeași problemă a realizării unei sinteze utile și „atrăgătoare“ asupra romanității o regăsim într-o lucrare originală și foarte interesantă, realizată pe cu totul alte baze, apărută recent. Ea se intitulează, în spiritul sociolingvistic contemporan, *Pratique des langues romanes. Espagnol, français, italien, portugais, roumain*, Éditions Hartmann, 1997), aparținând romanistelor Sanda Reinheimer (Universitatea din București) și Liliane Tasmowski (Universitatea din Antwerpen).

Întrebarea reapare și aici, sub o altă formă: „La grammaire comparée, une discipline dont on n'a que faire dans la vie? Ce livre a été conçu pour prouver le contraire. Comme les langues romanes sont autant de formes prises par une espèce de latin, un sujet francophone, mettons, devrait déchiffrer une autre langue romane avec plus de facilité qu'un Anglais. C'est ce que nous avons voulu illustrer en prenant appui *sur les acquis de la discipline*.“ (p. 13).

Într-o lume a plurilingvismului, romanistica, în această ultimă ipostază, poate deveni un util mediator lingvistic interromanice, cum ne poate convinge această carte atât de necesară și originală (în concepție și realizare).

Eminenta lingvistă, de notorietate europeană, Liliane Tasmowski, decan o vreme la Facultatea de Litere din Anvers (Antwerpen) și entuziasta organizatoare a studiilor românești din Belgia, este Doctor Honoris Causa al Universității de

Vest din Timișoara. Ea este coordonator de program Socrates și a fost una din inițiatoarele unui program Tempus, în care a intrat și Facultatea de Litere din Timișoara, alături de alte șase mari universități occidentale și românești, program sugestiv intitulat „Eminescu“ și axat pe relația romanitate-românitate.

Importanța romanisticii, ca disciplină fundamentală pentru formația filologică în câmpul studierii diverselor limbi romanice este evidentă. Cum am văzut, ea se bucură în continuare de atenția pasionată a cercetătorilor.

Revelatoare în acest sens este o altă lucrare, deosebit de interesantă, apărută în 2001, la Editura All, elaborată de Sanda Reinheimer-Râpeanu, profesoară de lingvistică romanică la Universitatea din București, intitulată *Lingvistică romanică. Lexic-Fonetică-Morfologie*. Este de asemeni rodul unei intense experiențe, nu numai științifice, ci și didactice, a unui eminent lingvist.

În acest sens, Sanda Reinheimer-Râpeanu a mai publicat în limba franceză altă lucrare de mare importanță *Les emprunts latins dans les langues romanes*, Editura Universității din București, 2004. Lucrarea se alătură unei cercetări colective laborioase soldate cu apariția unui *Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes*, Editura Academiei Române, București, 2004, realizată sub conducerea sa științifică. Prin aceste două lucrări, romanistica românească își dovedește vigoarea contribuind substanțial la progresul lingvisticii romanice în general.

Autoarea completează viziunea oferită în general de manualele „clasice“ de romanistică, așa cum rezultă din prefața la *Les emprunts*. „Affirmer l'origine latine vulgaire des langues romanes, se limiter strictement au rapport établi sur le plan généalogique, ne reflète que partiellement l'identité de leurs structures actuelles. Le processus de filiation mis à part, il est indispensable de prendre en considération la complexité des influences dues au superstrat culturel latin, influences qui ont profondément marqué nos langues.“ (p. 9).

Această direcție de studiu din romanistica românească a presupus ani de muncă, a avut ca scop completarea unei lacune pe care o prezintă celebrul și în același timp mereu indispensabilul dicționar etimologic al limbilor romanice al lui Meyer-Lübke (REW), așa cum rezultă din *Introducerea la Dictionnaire*: „Notre dictionnaire se propose de remplir pour la première fois un inventaire de termes latins emprunté par les langues romanes.“ (p. 9). Perspectiva diacronică devine astfel strict legată de sincronie.

Un alt interesant *Manuel de linguistique romane*, apărut în 2001 la Éditions Champion, Paris, este datorat lui Jacques Allières. În *Préface*, romanistul francez recunoaște că în Franța romanistii nu sunt „particulièrement nombreux et que les concepts de philologie romane et de romanistique, contrairement à la *romanische Philologie et filologia romanza* de nos amis allemands ou italiens ne sont pas spécialement courants dans nos universités.“ (p. VII). Jacques Allières se întreabă: „Où sont en effet nos Rohlf, von Wartburg, Lausberg, Meyer-Lübke, Tagliavini, Vidos, etc., pour ne parlez que des disparus?“ (p. VII).

Vastitatea și complexitatea domeniului presupune munca în echipă, cum subliniază Pierre Bec, amintind ampla lucrare coordonată de Günther Holtus, Michael Metzeltin și Christian Schmidt *Handbuch der romanischen Linguistik*. Iată deci un manual de romanistică generală, pe care îl oferă Jacques Allières și pe care-l prezintă elogios cunoscutul romanist Pierre Bec, coordonatorul celebrului *Manuel pratique de philologie romane*, I-II, Paris, 1971. Cartea răspunde și ea la exigențele predării acestei discipline la universitate. Perspectiva diacronică și cea tipologică „sincronizantă“ sunt prezente în capitolele cărții ca și prezentarea limbilor romanice.

Romanistul francez rezumă astfel esența demersului său: „... cherchant essentiellement à fournir aux futurs romanistes francophones une masse ordonnée de renseignement sur les langues et parlers romanes, nous avons procédé à la manière d’un «zoom», embrassant d’abord l’ensemble de la Romània pour finir sur les faits dialectaux et ponctuels“. (*Avant-propos*, p. XV).

Din această prezentare, care nu a avut intenția de a fi exhaustivă, putem reține acest fapt semnificativ: romanistica astăzi continuă să ocupe în viața științifică un loc important, iar rolul ei, ca disciplină universitară, într-o lume a plurilingvistului și a diversificării orizontului teoretic, nu poate fi subestimat. Mai mult decât atât, utila practică didactică a dus la progresul cercetării, iar modul de realizare a unei sinteze în acest câmp de mare complexitate demonstrează, prin apariția unor manuale foarte interesante, vitalitatea ei în trecut, dar și astăzi.